

Par laulāto atzīšanu par adoptētājiem

Publicēts: 26.11.2020.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (turpmāk – inspekcija) rīcībā ir Labklājības ministrijas (turpmāk tekstā – ministrija) viedoklis par iespējamo bāriņtiesu rīcību gadījumos, kad laulātie vērsas ar iesniegumu bāriņtiesā ar lūgumu tikt atzīti par adoptētājiem, taču viens no laulātajiem ir Latvijas pilsonis, savukārt:

1) otrajam laulātajam ir piešķirta terminētā uzturēšanās atļauja Latvijā;

Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 57.panta pirmās daļas 1.un 2.punktam, ja bērnu adoptē Latvijas pilsonis, nepilsonis vai ārzemnieks, kam ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā, bāriņtiesa, kuras darbības teritorijā ir deklarēta adoptētāja dzīvesvieta, lemj par personas atzīšanu par adoptētāju, bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai, pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam, adopcijas atbilstību bērna interesēm. Savukārt, ja bērnu adoptē ārzemnieks, kam nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas Latvijā, vai ārvalstīs dzīvojoša persona, bāriņtiesa, kura pieņēma lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, lemj par bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un uzraudzībā līdz adopcijas apstiprināšanai, pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam, adopcijas atbilstību bērna interesēm.

Minētās tiesību normas tieši nepasaka, kā to piemērotājam ir jārikojas, ja adoptēt vēlas divas personas (laulātie), no kurām vienam ir termiņuzturēšanās atļauja Latvijā, savukārt otrs laulātais ir Latvijas pilsonis. Arī citi tiesību akti, kas reglamentē adopcijas jautājumus, prasības attiecinā uz personu, nevis laulātajiem. Tikai Civillikuma 164.pantā ir veikta atruna, paredzot, ka laulātie bērnu adoptē kopīgi, izņemot gadījumus, kad adoptēt otra laulātā bērnu, otrs laulātais atzīts par pazudušu (bezvēsts promesošu) vai otrs laulātais atzīts par rīcībnespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ.

Pielietojot tikai gramatiskās tulkošanas metodi, būtu secināms, ka prasības, kas attiecas uz personu ir jāattiecinā arī uz gadījumiem, kad bērnu adoptēt vēlas personas (laulātie), jo likumdevējs nav veicis atrunu, ka uz laulātajiem nav attiecināmas prasības, kādas ir paredzētas personai. Tādējādi, ja vienam no laulātajiem ir termiņuzturēšanās atļauja, laulātos bāriņtiesa par piemērotiem adoptēt varēs atzīt tikai tad, ja tās abas būs Latvijas pilsoņi, nepilsoņi vai ārzemnieki, kuriem ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja Latvijā (respektīvi, kad otrs laulātais iegūs kādu no minētajiem statusiem).

Tomēr atbilstoši Administratīvā procesa likuma 8.pantam iestāde un tiesa, piemērojot tiesību normas, izmanto tiesību normu interpretācijas pamatmetodes (gramatisko, sistēmisko, vēsturisko un teleoloģisko metodi), lai sasniegtu taisnīgāko un lietderīgāko rezultātu.

Ņemot vērā minēto, jāizvērtē, vai šādā gadījumā netiek nesamērīgi (Administratīvā procesa likuma 13.pants) ierobežotas otra laulātā, kas ir Latvijas pilsonis, tiesības adoptēt bērnu, tikai tādēļ, ka ir laulībā ar personu, kurai ir termiņuzturēšanās atļauja, un vai tāds ir bijis Bāriņtiesu likumā noteiktā regulējuma mērķis.

Izstrādājot grozījumus Civillikuma 169.panta sestajā daļā (2005.gads), likumdevēja mērķis bija definēt, kāda persona (laulāto gadījumā – abi laulātie) nav uzskatāma par tādu, kas varētu adoptēt kā vietējais adoptētājs. Tādējādi tika definēts, ka personai ir jābūt pietiekamai piesaistei Latvijai (pilsonība, pastāvīgā uzturēšanās atļauja). Kā otrs nosacījums tika noteikts personas, kas vēlas adoptēt, dzīvesvieta, tātad vieta, kur pēc adopcijas turpinātu uzturēties arī adoptētais bērns. Vienlaikus diskusijās par grozījumiem Civillikuma 169.panta sestajā daļā tika uzsvērts, ka svarīgi ir norobežot no vietējās adopcijas tos ārvalstniekus (laulāto gadījumā, ja abi laulātie), kuriem Latvijā ir termiņuzturēšanās atļauja, tomēr neaizliegt adoptēt kā vietējiem adoptētājiem tiem ārvalstniekiem, kam Latvijā ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja. Nekad kā mērķis nav izskanējis, ka nebūtu pieļaujama vietējā adopcija gadījumos, ja tikai viens laulātais neatbilst izvirzītajiem valstiskās piederības kritērijiem (pilsonis, nepilsonis, pastāvīgā uzturēšanās atļauja). Arī izstrādājot un Saeimā apspriežot Bāriņtiesu likumu, neizskanēja, ka likumdevējs ir mainījis minēto mērķi.

Vienlaikus jāņem vērā, ka adopcijas gadījumā viens no svarīgiem priekšnosacījumiem ir tas, lai adoptētāji būtu pienācīgi izvērtēti. Gadījumā, ja persona dzīvo Latvijā, uzskatām, ka visobjektīvāk to var izdarīt Latvijas kompetentās iestādes. Tomēr vēršam bāriņtiesu uzmanību, ka šādos gadījumos bāriņtiesām nepieciešams iegūt izvērstu informāciju arī no ārzemnieka valsts kompetentās iestādes par attiecīgu personu, t.sk. informāciju par potenciālo adoptētāja sodāmību. Tādējādi, ievērojot bērna vislabākās intereses, pēc iespējas vispusīgi izvērtējot potenciālo adoptētāju spējas nodrošināt adoptējamam bērnam atbilstošu aprūpi, t.sk. audzināšanu, kā arī labvēlīgus apstākļus bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālai attīstībai, ievērojot nepilngadīga bērna vecumu un veselības stāvokli.

Tāpat ministrijai ieskatā nav pieļaujams, ka personu (laulāto) izvērtēšana tiktu organizēta tikai atbilstoši pilsoniskajai piederībai, proti, laulāto, kas ir Latvijas pilsonis, izvērtētu bāriņtiesa, savukārt otru laulāto, kam Latvijā ir tikai termiņuzturēšanās atļauja, izvērtētu viņa pilsonības valsts kompetentā iestāde. Šādā veidā būtu iespējams iegūt priekšstatu tikai par to, vai katrs laulātais ir piemērots adopcijai, taču ne izvērtējumu, vai abas personas kopā kā laulātie ir piemēroti adopcijai.

Ņemot vērā minēto, ministrija pauž viedokli, ka Bāriņtiesu likuma 57.panta pirmās daļas 1.un 2.punkts nav iztulkojams tikai gramatiski un, piemērojot Administratīvā procesa likuma 8. un 13.pantu, bāriņtiesas, kuras darbības teritorijā ir deklarēta adoptētāju (laulāto) dzīvesvieta, kompetencē ir lemt par lēmuma par laulāto atzīšanu par adoptētājiem, arī gadījumos, kad viens no laulātajiem ir Latvijas pilsonis, savukārt otram ir termiņuzturēšanās atļauja.

Papildus informējam, ka ministrijai rīcībā ir arī vairāki tiesas spriedumi, ar kuriem tiesa ir šādās situācijās apstiprinājusi adopciju. Šajos gadījumos laulātos par piemērotiem adopcijai ir atzinusi laulāto dzīvesvietas bāriņtiesa.

2) otrs laulātais ir citas valsts pilsonis, kurš nav reģistrējies Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē, līdz ar to personai nav piešķirts personas kods un nav saņemta uzturēšanās atļauja Latvijā;

Bāriņtiesām ir jāvērs personas uzmanība uz to, ka atbilstoši tiesību aktiem imigrācijas jomā uzturēšanās atļauja personai ir nepieciešama, ja tā vēlas uzturēties Latvijas Republikā ilgāk par 90 dienām pusgada laikā, skaitot no pirmās ieceļošanas dienas.

Ņemot vērā, ka atbilstoši Ministru kabineta 2003.gada 11.marta noteikumiem Nr.111 „Adopcijas kārtība” laika periods, kāds šādai personai būtu pavadāms Latvijā, kamēr bāriņtiesa veic ģimenes izpēti vai bērns atrodas pirmsadopcijas aprūpē, pamatā varētu pārsniegt 90 dienas pusgada laikā, pieļaujams, ka praksē varētu neveidoties situācijas, kad otram laulātajam nav piešķirta vismaz termiņuzturēšanās atļauja vai tai nebūtu pamats šādu atļauju pieprasīt.

Tomēr, ja personas uzturēšanās laiks Latvijā ir īsāks par minētajām 90 dienām, kādēļ tai nav nepieciešams saņemt termiņuzturēšanās atļauju, par pamatu ņemot jau iepriekš aprakstītos apsvērumus, uzskatām, ka bāriņtiesas, kuras darbības teritorijā ir deklarēta adoptētāju (laulāto) dzīvesvieta, kompetencē ir lemt par laulāto atzīšanu par adoptētājiem. Taču šādā gadījumā īpaša uzmanība ir jāpievērš tam, vai bāriņtiesa, veicot ģimenes izpēti, ir guvusi pārliecību, ka abi laulātie ir piemēroti adopcijai (jāizvērtē ģimenes locekļu savstarpējās attiecības un abu laulāto spējas izaudzina bērnu). Gadījumos, ja bāriņtiesa nevar šādu pārliecību gūt par vienu no laulātajiem, kurš Latvijā faktiski neuzturas vai uzturas īsu laika periodu, tā var pieņemt lēmumu ar kuru atzīst, ka laulātie nav piemēroti adopcijai.

Vienlaikus vēlamies informēt, ka ministrija līdz šim nav saskārusies ar gadījumiem, kad otrs laulātais nebūtu ieguvis vai viņam nebūtu pamats iegūt vismaz termiņuzturēšanās atļauju. Tāpat arī, iepazīstoties ar tiesas spriedumiem par adopcijas apstiprināšanu, nav nācies šādus gadījumus konstatēt.

3) otrais laulātais ir citas valsts pilsonis;

Ministrija vērs bāriņtiesu uzmanību uz Civillikuma 9.panta otro daļu, kas paredz, ka otra laulātā bērna adopciju apstiprina pēc Latvijas likuma, ja adoptējamās personas dzīvesvieta ir Latvijā.

Ņemot vērā, ka gadījumos, kad adoptējamā un adoptētāja (otra laulātā, kuram Latvijā ir vai nav iegūta termiņuzturēšanās atļauja) dzīvesvieta ir Latvijā, ministrija uzskata, ka visobjektīvāk otra laulātā piemērotību adopcijai var izvērtēt Latvijas kompetentās iestādes. Īpaši, ņemot vērā, ka praksē gadījumos, kad bērns jau dzīvo kopā ar adoptētāju, adoptētāja ģimenes izpēte un bērna aprūpes laika ģimenes izpēte tiek veikta vienlaicīgi, proti, šie procesi netiek nodalīti atsevišķi, bet gan tiek pieņemts viens lēmums

par bērna adopciju, kurā bāriņtiesa lemj par personas piemērotību adoptīcijai un adoptijas atbilstību bērna interesēm.

Iepazīstoties ar tiesu praksi, ir konstatējams, ka tiesa ir apstiprinājusi otra laulātā bērna adopciju, kurā otrs laulātais ir bijis ārzemnieks, kam Latvijā ir piešķirta termiņuzturēšanās atļauja. Šajā gadījumā personu (otru laulāto) par piemērotu adoptīcijai atzina personas dzīvesvietas bāriņtiesa.

Vienlaikus inspekcija savas kompetences ietvaros vērs bāriņtiesu uzmanību, ka 1., 2. un 3.punktā minētajos gadījumos, lemjot par personas (laulāto) atzīšanu par adoptētājiem, bāriņtiesai nepieciešams iegūt izvērstu informāciju arī no ārzemnieka valsts kompetentās iestādes par attiecīgu personu, t.sk. informāciju par potenciālā adoptētāja sodāmību. Tādējādi, ievērojot bērna vislabākās intereses, pēc iespējas vispusīgi izvērtējot potenciālo adoptētāju spējas nodrošināt adoptējamam bērnam atbilstošu aprūpi, t.sk. audzināšanu, kā arī labvēlīgus apstākļus bērna pilnvērtīgai fiziskajai un intelektuālai attīstībai atbilstoši nepilngadīga bērna vecumam un veselības stāvoklim.

4) otrs laulātais nav saņēmis un viņam nav pamats saņemt termiņuzturēšanās atļauju Latvijā

Šādos gadījumos ir pieņemams, ka personas pamatzīvesvieta ir ārvalstīs, tādējādi viņa mītnes valsts var vislabāk izvērtēt personas piemērotību adoptīcijai. Adoptējamā bērna dzīvesvietas bāriņtiesa šādā gadījumā lemtu tikai par bērna nodošanu adoptētāja aprūpē un par adoptijas atbilstību bērna interesēm.

Kopumā ņemot, bāriņtiesai katrā situācijā ir jāizvērtē pēc būtības, kādā veidā vislabāk ir sasniedzams mērķis – objektīva personas piemērotības adoptīcijai izvērtēšana, nepieciešamības gadījumā sadarbojoties ar kompetentajām ārvalstu institūcijām.

<https://www.bti.gov.lv/lv/par-laulato-atzisanu-par-adoptetajiem>